

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้อย่างไร

ภาษา (ศาสตร์) กับสังคมและการสอน

อนุชิต ตุ่มณีจินดา

สารบัญ

คำนิยม	(9)
คำนำ	(14)
กิตติกรรมประกาศ	(16)
บทที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับภาษา	1
1.1 นิยามของภาษา	2
1.2 คุณสมบัติของภาษา	4
1.3 หน้าที่ของภาษา	8
บรรณานุกรม	13
บทที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ประยุกต์	15
2.1 นิยามของภาษาศาสตร์	16
2.2 สาขาย่อยของภาษาศาสตร์	19
2.3 นิยามของภาษาศาสตร์ประยุกต์	22
2.4 ประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับภาษาศาสตร์และ ภาษาศาสตร์ประยุกต์	24
2.4.1 สัทอักษร	24
2.4.2 การถ่ายถอดอักษรจากภาษาอังกฤษเป็น ภาษาไทย	26
2.4.3 วัจนปฏิบัติศาสตร์	29
2.4.4 ปัญหาของคุณวุฒิภาษาศาสตร์	30
บรรณานุกรม	31

บทที่ 3 ภาษา การสื่อสาร และสังคม	33
3.1 ภาษาศาสตร์ (เชิง) สังคม	34
3.2 การสื่อสารและวิธีการสื่อสาร	37
3.3 ประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสาร ที่สัมพันธ์กับสังคม	42
3.3.1 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและแนวทางการศึกษาภาษา	42
3.3.2 การกลายเป็นคำนามสามัญในภาษาอังกฤษของคำว่า “ผัดไทย”	46
3.3.3 การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำ : “เขียน” “ทาน” และ “literature”	47
3.3.4 การเปลี่ยนแปลงชื่อเมืองหลวง	52
3.3.5 การเปลี่ยนแปลงภาษาของวัยรุ่น	54
3.3.6 อารมณ์ของภาษา	61
3.3.7 ภาษา ความคิด และสังคม	67
3.3.8 ภาษากับวัฒนธรรม : “การเกริ่นออกตัว” “การถ่อมตัว” “ไกลแคไหนคือใกล้”	70
3.3.9 “ความเจียบ” กับ “การสื่อสาร”	74
3.3.10 ภาษาอังกฤษและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม	77
3.3.11 สตรีนิยม (Feminism) กับแนวคิดเชิงวิพากษ์	79
3.3.12 การวิพากษ์วิจารณ์การสื่อสารของผู้อ่าน ที่ทำผ่านช่องทางออนไลน์	82
บรรณานุกรม	85

บทที่ 4	พหุพลวัตภาษาอังกฤษโลก	90
4.1	บทบาทของภาษาอังกฤษ	91
4.2	พหุพลวัตภาษาอังกฤษโลกและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง	92
4.3	ภาษาอังกฤษในประเทศไทย	99
4.4	ประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับพหุพลวัตภาษาอังกฤษโลก	104
4.4.1	ความเข้าใจผิดเรื่องภาษาอังกฤษในฐานะ ภาษากลาง	104
4.4.2	จากการเป็น “ผู้เรียน” ภาษาอังกฤษ สู่การเป็น “ผู้ใช้” ภาษาอังกฤษ	106
4.4.3	ภาษาอังกฤษของหัวก้าวหน้า “อีซชาติ” : มุมมองจากการใช้ภาษาอังกฤษในฐานะ ภาษากลาง	108
4.4.4	ภาษาอังกฤษมาตรฐานกับความย้อนแย้งของ ภาษาถิ่นและชีวิตจริง	112
4.4.5	ภาษาอังกฤษไม่มาตรฐาน	114
4.4.6	ภาษาอังกฤษลูกผสม	116
4.4.7	การทดสอบภาษากับแนวคิดภาษาอังกฤษใน ฐานะภาษากลาง	119
4.4.8	การกลายเป็นสินค้าของภาษาอังกฤษ	120
4.4.9	ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาโลกและ ผลกระทบที่เกิดขึ้น	121
	บรรณานุกรม	123

บทที่ 5	การเรียนรู้ภาษาและการจัดการเรียนการสอน	126
5.1	การเรียนรู้ภาษา	127
5.2	การสอนภาษาและนโยบายภาษา	130
5.3	ประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาและ การจัดการเรียนการสอน	135
5.3.1	นกพูดภาษาคน	135
5.3.2	การใช้ภาษาที่หนึ่งหรือภาษาแม่กับการเรียน ภาษาต่างประเทศ	136
5.3.3	สอนหรือไม่สอนไวยากรณ์	140
5.3.4	การศึกษาเงา	144
	บรรณานุกรม	147
ดัชนี		150
ประวัติผู้เขียน		154

ตัวอย่าง

คำนิยม

ประมาณ 20 ปีที่แล้ว ดิฉันได้สอนนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ชื่อ นายอนุชิต ตุ่มณีจินดา ในวิชาสัตวศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาบังคับของนักศึกษาเอกภาควิชา ภาษาศาสตร์ อนุชิตตั้งใจเรียนมาก ๆ เป็นคนสุภาพเรียบร้อย จึงจำได้ไม่ลืม หลายปีผ่านไป อนุชิตกลับมาสอบเข้าเป็นอาจารย์ประจำภาควิชา สถานะจึง เปลี่ยนมาเป็นผู้ร่วมงานตั้งแต่บัดนั้น ดิฉันได้บอกแจ๊กว่า ตอนนี้ทำงานด้วยกัน แล้ว เรียกพี่แล้วกัน แต่แจ๊ก็ยังเป็นแจ๊คนเดิม ย้อนน้อมถ่อมตน แจ๊จึง เรียกดิฉันว่า “อาจารย์ก้อย” ไม่เคยเปลี่ยน (เปลี่ยนเป็น “พี่ก้อย” ก็ได้นะ แจ๊คนะ อย่าเรียกขานเป็นใช้ได้)

แจ๊เป็นคนที่มีน้ำใจกับทุกคน ช่วยงานไม่เคยเกี่ยงทั้งหน้างาน หลังงาน ทั้งอาจารย์ผู้ใหญ่ อาจารย์เพื่อน อาจารย์รุ่นน้อง แจ๊ให้ความสำคัญ กับนักศึกษามาก ๆ ใส่ใจตอบคำถาม เตรียมการสอนแบบเกินร้อย ที่ทราบ เพราะเราทำงานร่วมกันมาหลายปี มีหลายครั้งที่เราคูยกันเรื่องวิชาการแล้ว แจ๊เห็นด้วยบ้าง ไม่เห็นด้วยก็มี เราถกเถียงกันแบบสุภาพชน ในที่ทำงาน เรามีสถานะเป็นอาจารย์เท่าเทียมกัน แต่แจ๊ก็อ่อนน้อมถ่อมตนเสมอมา เมื่อแจ๊มาบอกว่ากำลังเขียนหนังสือเล่มนี้ และบอกว่า “อาจารย์ก้อยช่วย เขียนคำนิยมให้ด้วยนะครับ” ดิฉันจึงเต็มใจและถือเป็นเกียรติอย่างยิ่ง ดีใจที่ เห็นแจ๊เจริญก้าวหน้าในทางวิชาการขึ้นตามลำดับ

ดิฉันอ่านหนังสือเล่มนี้ด้วยความเพลิดเพลิน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับมุมมองของแจ๊ค แต่อาจจะมีส่วนประเด็นที่อ่านแล้วต้องต่อสายหาเจ้าตัวแจ๊กว่าเรื่องนี้ที่มีข้อสงสัยนะ แท้ที่จริงแล้วบรรยากาศ “เห็นแย้ง” เช่นนี้น่าจะเป็นจุดประสงค์หลักของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเจ้าตัวเขียนขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านเห็นมุมมองในเชิงวิชาการหลาย ๆ ด้าน เปิดโอกาสให้ผู้อ่านใคร่ครวญพิจารณาประเด็นที่หลากหลาย ซึ่งหากผู้อ่านอ่านแล้วผูกคิด วิเคราะห์ตาม อาจจะมีคำว่า “เอ๊ะ” ในใจแล้วเริ่มตั้งคำถาม หรือจะเป็นเหตุให้นึกไปถึงประเด็นทางสังคมเรื่องอื่น ๆ ก็ถือว่าแจ๊คได้บรรลุวัตถุประสงค์นั้นแล้ว หนังสือเล่มนี้จึงต่างจากตำราภาษาศาสตร์ทั่วไปที่มุ่งเน้นให้ความรู้แบบทงเทหวโดยผู้แต่งตำราให้ข้อมูลให้ผู้อ่านรับทราบ ในลักษณะ “ใคร—เสนอทฤษฎีอะไร—หลักการคืออะไร—มีประโยชน์อย่างไร” โดยมีได้ชี้ชวนให้ไปคิดในคำตอบที่อาจมีได้มีแค่หนึ่งเดียว

หากถามว่า ดิฉันชอบตรงไหนที่สุดในหนังสือเล่มนี้ ขอตอบตามตรงว่าชอบเนื้อหาทั้งหมดที่แจ๊คหยิบยกมาวิเคราะห์ แต่มีข้อความหนึ่งที่ชอบเป็นพิเศษ อยู่ในหน้า 49-50 แจ๊คเขียนว่า :

“... การนำทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ก็ควรพิจารณาข้อดี ข้อจำกัดของทฤษฎีนั้น อย่าใช้เพียงเพราะอาจารย์ของเราใช้ คนอื่นใช้ กรรมการสอบใช้ โดยไม่เคยที่จะตั้งคำถามถึงความสมเหตุสมผล ความเหมาะสม และประโยชน์ของทฤษฎีนั้น ๆ ...”

ข้อความนี้สอดคล้องกับนัยที่มีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งส่งเสริมการอภิปราย กล้าเสนอความคิดเห็นของตนเองด้วยเหตุและผล รวมทั้งเปิดใจรับฟังผู้อื่นบนพื้นฐานของตรรกะ ดิฉันคิดว่านี่คือทักษะที่จำเป็นในยุคปัจจุบัน ซึ่งครูผู้สอนควรส่งเสริมผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง

ดิฉันอ่านหนังสือเล่มนี้จบรวดเดียวตั้งแต่สารบัญจนถึงบรรทัดสุดท้ายแล้วต้องร้องในใจ “อ้าว จบแล้วเหรอ เอาอีก เอาอีก” เนื้อหาในเล่มได้เปิดประเด็นทางภาษา (ศาสตร์) ในหลายแง่มุมที่ทุกคนล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องข้องไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดิฉันจึงเชื่อว่า เมื่อได้เริ่มต้นอ่านตั้งแต่บทแรกแล้ว ผู้อ่านไม่น่าจะวางหนังสือได้ลงเช่นกัน ขอให้ทุกคนสนุกกับการชี้ชวนให้พิจารณาประเด็นต่าง ๆ ผ่านตัวหนังสือของอาจารย์แจ๊ค ถ้าผู้อ่านมีบางมุมที่สงสัย หรืออยากอภิปรายต่อ เชื่อว่าอาจารย์แจ๊คคงจะยิ้มไม่หุบแน่ ๆ ค่ะ

วริษา โอสถานนท์

ตัวอย่าง

คำนิยม

อาจารย์อนุชิตกับผมรู้จักกันมาสิบปีเศษในสามสถานะ คือ ลูกศิษย์ เพื่อนร่วมงาน (ที่นี้ดำ) และเพื่อนร่วมวิชาชีพเกี่ยวกับภาษาและภาษาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นสถานะใด สิ่งหนึ่งที่เด่นชัดคือ ความพิถีพิถันในเนื้องานที่ทำ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมสไลด์เพื่อสอน การตรงต่อเวลา จึงไม่แปลกใจที่ความพิถีพิถันนี้สะท้อนอยู่ในงานเขียนหนังสือนี้ด้วยเช่นกัน พิถีพิถันมากเสียจนผมอยากเปลี่ยนชื่ออาจารย์อนุชิตเป็นอาจารย์ “เลขsmith” (wordsmith) หนังสือเล่มนี้ใช้เวลาอย่างน้อยหนึ่งปีในการกลร่างสร้างตัวเพื่อปรากฏโฉมหน้าในบรรณพิภพ รวบรวมความรู้ ความคิด ความสร้างสรรค์ ความคิดย้อนประเด็นแย้งของอาจารย์อนุชิตและนักวิชาการคนอื่น ๆ ที่มีเกี่ยวกับภาษาศาสตร์ในสังคม และการสอนภาษา ข้อดีของหนังสือเล่มนี้คือ เขียนให้ทั้งคนในวงการและนอกรวงการภาษาศาสตร์อ่าน การวางลำดับเนื้อหาในแต่ละบทจึงเหมาะสมสำหรับที่จะอ่านไปตามลำดับที่ละบท หรือจะเลือกอ่านบทใดบทหนึ่งก่อนหลังก็ได้ ขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้อ่าน เพราะเนื้อหากลมกล่อมด้วยอรรถรสในตัวบทแต่ละบทเองเป็นปฐม สิ่งที่ผมชอบมากที่สุด ในหนังสือเล่มนี้คือ หัวข้อ “ประเด็นน่าสนใจ...” ที่เขียนอยู่ในตอนท้ายของแต่ละบท ซึ่งแสดงว่าผู้เขียนมองว่าเรื่องของภาษานั้นไม่เคยมีข้อสรุปที่ตายตัวได้เลย ปัจจัยทางสังคมทั้งหลายล้วนเป็นพลังทั้งขับเคลื่อนและฉุดรั้งภาษาศาสตร์ และการสอน

เมื่อเริ่มต้นเขียนคำนิยามนี้ ผมเลือกอ่านบทที่ 4 พหุพลวัตภาษา อังกฤษโลก เป็นลำดับแรก เพราะมีความสนใจเรื่องนี้เป็น การเฉพาะ สะดุดตา กับวลี “พหุพลวัตภาษาอังกฤษโลก” ที่สะท้อนความเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นกับภาษาอังกฤษและอิทธิพลของภาษาอังกฤษที่มีต่อครรลองชีวิตของ ผู้คน ในหน้า 99 อาจารย์อนุชิตนำเสนอประเด็นได้ชัดเจนราวกับว่าผมกำลังนั่ง คุยกับเขาต่อหน้า และถกกันว่าภาษาอังกฤษแบบไทยมีหรือไม่ อาจารย์อนุชิต แสดงความเห็นที่กระตุ้นให้คิดต่อว่า “เพราะการเกิดขึ้นของภาษาย่อย (variety) ไตนั้น จะพิจารณาจากมิติทางภาษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ยังคง คำนี้มีมิติทางสังคม (การใช้งาน ทักษะของผู้ใช้ การยอมรับอย่างกว้างขวาง) ไปพร้อม ๆ กันด้วย” แม้ว่าผมอ่านจบบทที่ 4 ด้วยความสนใจยิ่ง และอ่าน บทที่เหลือในระดับที่พิถีพิถันน้อยกว่าการอ่านบทที่ 4 แต่กระนั้นผมก็มั่นใจ ว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของผู้ที่สนใจไปเรียนรู้เรื่องภาษา ภาษาศาสตร์ และการสอนที่ประกอบไปด้วยเรื่องรอบให้ขบคิด สำรองตรวจสอบและต่อยอด ความรู้ในประเด็นพื้นฐานแต่สำคัญ ทั้งที่ผลักดันให้สังคมดำเนินไปได้อย่างไร ซึ่งก็คือเรื่อง “ภาษา”

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักเรียนมัธยมปลาย นิสิตนักศึกษา และ บุคคลทั่วไปที่สนใจด้านภาษา ภาษาศาสตร์ และการสอน แม้ว่าหนังสือ เล่มนี้จะไม่ตอบคำถามทุกคำถามที่ผู้อ่านมี แต่เนื้อหาสาระที่ปรากฏอยู่ใน ตัวเล่มจะจุดประกายให้ผู้อ่านหันมาพิจารณาเรื่องภาษาอย่างจริงจัง อันอาจนำไปสู่การคิดและการค้นสืบเนื่อง ซึ่งเป็นปฐมเหตุของการเขียน หนังสือเล่มนี้

ศักดิ์สิทธิ์ แสงบุญ

เขียน ณ บ้านม้า บางกะปิ

คำนำ

หนังสือ “ภาษา (ศาสตร์) กับสังคมและการสอน” เขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องภาษา ภาษาศาสตร์ในบริบทสังคม และการสอนภาษาให้บุคคลทั่วไปทั้งที่มีพื้นฐานและไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านภาษาศาสตร์และทฤษฎีการสอนภาษา อันอาจนำไปสู่การคิดไตร่ตรองเกี่ยวกับบทบาทของภาษาที่เกี่ยวพันกับวิถีชีวิต โดยอธิบายปรากฏการณ์การใช้ภาษาในสังคม การเรียน และการสอนภาษา ทั้งนี้ผู้เขียนได้รวบรวมประเด็นต่าง ๆ ที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเผยแพร่ทางเว็บไซต์ส่วนตัวของผู้เขียน (Anuchit Toomaneejinda)

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ คือ การบูรณาการความรู้ทางด้านภาษา และภาษาศาสตร์เข้ากับมุมมองของ คณิตศาสตร์ และประสบการณ์การทำวิจัย การเขียนบทความ และการสอน (ของผู้เขียน เพื่ออธิบายประเด็นต่าง ๆ ทางสังคมที่เป็นผลมาจากการใช้ภาษา ผ่านการอธิบายและการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย การจัดเรียงเนื้อหาที่เป็นมิตรกับผู้อ่าน และชวนให้ผู้อ่านได้ขบคิดต่อ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้หนังสือเล่มนี้แตกต่างจากหนังสือวิชาการทั่วไป นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้สร้างคำศัพท์ภาษาไทยเพื่อใช้แทนคำศัพท์เฉพาะที่เป็นภาษาอังกฤษโดยพิจารณาจากแนวคิดและความหมาย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ คำศัพท์เฉพาะเหล่านั้นได้ง่ายขึ้นโดยยังคงรักษาแนวคิดหรือทฤษฎีที่เป็นจุดเริ่มต้น เช่น “การสื่อสารข้ามขอบเขตภาษา” (Translanguaging) และ “จุดเปลี่ยนของแนวคิดการรับภาษาที่สองในสังคมพหุภาษา” (Multilingual turn) ซึ่งเป็นการต่อยอดองค์ความรู้จากบทความเรื่อง “พหุพลวัตภาษาอังกฤษโลก : โอกาสและความท้าทาย” ของผู้เขียนที่ตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 (2565)

หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางภาษา อำนาจของภาษา ภาษาและสังคม การใช้ภาษาอังกฤษ และประสบการณ์ การสอนของผู้เขียน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 บท โดยบทที่ 1 นั้นจะให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “ภาษา” ส่วนบทที่ 2 จะกล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับ “ภาษาศาสตร์” และการนำองค์ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ สำหรับบทที่ 3 กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ ตามมาด้วยบทที่ 4 ที่จะสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ ภาษาอังกฤษ ผู้ใช้ภาษาอังกฤษ และกระบวนการที่ค้น “พหุพลวัตภาษาอังกฤษ โลก” ส่วนในบทสุดท้ายนั้นจะเกี่ยวข้องกับประเด็นทางด้านการเรียนภาษา การรับภาษา และการจัดการเรียนการสอน

เนื่องจากหนังสือเล่มนี้เกี่ยวข้องกับ ประเด็นที่เป็นที่ถกเถียงกันใน สังคม อาจทำให้มีเนื้อหาบางส่วนไปพาดพิงบุคคลหรือเพจต่าง ๆ ที่เป็น ประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมิได้มีเจตนาจะกล่าวโทษผู้ใด หรือองค์กรใดให้เกิดความเสียหาย หากแต่ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะอธิบาย ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นด้วยหลักทฤษฎีทางด้านภาษาศาสตร์ การสื่อสาร การสอน และมุมมองของผู้เขียน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจภาษา การใช้ภาษา และสามารถใชภาษา รวมไปถึงสามารถเรียนและสอนภาษาได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อนุชิต ตุ่มณีจินดา

5 เมษายน 2565

ภาษา (ศาสตร์) กับสังคมและการสอน

“หนังสือรวบรวมความรู้ทางภาษา ภาษาศาสตร์
การใช้ภาษาที่สัมพันธ์กับสังคม และภาษากับการเรียนการสอน
ตลอดจนการสะท้อนปัญหาเกี่ยวกับการใช้ภาษาและการสื่อสาร
ผ่านทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ การสื่อสาร ประสบการณ์
และมุมมองของผู้เขียน”

มีคนจำนวนมากที่เมื่อได้ยินคำว่า “ภาษาศาสตร์” หรือ “นักภาษาศาสตร์” มักจะชอบคิดหรือเชื่อกันว่า คนที่เรียนภาษาศาสตร์หรือนักภาษาศาสตร์จะต้องพูดได้หลายภาษาแน่ ๆ ซึ่งความเชื่อนี้อาจจะถูกหรือผิดก็ได้ เพราะนักภาษาศาสตร์บางคนอาจจะพูดได้หลายภาษา แต่บางคนก็อาจจะพูดได้แค่ภาษาแม่ของตัวเองและอาจจะไม่สามารถพูดภาษาที่ตัวเองทำวิจัยอยู่ก็ได้ ส่วนผู้ที่สามารถพูดได้หลายภาษานั้นเราเรียกกันว่า “polyglot” ไม่ใช่ “linguist” หรือ “นักภาษาศาสตร์” ถ้าอย่างนั้น “ภาษาศาสตร์” คืออะไร เรียนอะไร แล้ว “ภาษาศาสตร์” มีประโยชน์อย่างไร ในบทนี้จะมาทำความรู้จักกับสิ่งที่เรียกว่า “ภาษาศาสตร์”

2.1 นิยามของภาษาศาสตร์

หากผู้อ่านลองจินตนาการถึงเหตุการณ์ที่ตนเองได้พบเห็นวุ่นวายกำลังจะถูกสิ่งโตฆ่า ในยามผู้เห็นเหตุการณ์ผู้อ่านจะอย่างไร ผู้เขียนเชื่อว่า มีหลายคนอยากจะเข้าไปช่วยจักระทิง ในขณะที่ก็คงจะมีอีกหลายคนที่จะปล่อยให้สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นนั้นดำเนินต่อไปในแบบที่ควรจะเป็นตามธรรมชาติ

อนึ่ง หากเราเป็นคนที่ยากจะเข้าไปช่วยวุ่นวายนั้น นั่นหมายความว่า เราต้องการเข้าไปมีส่วนควบคุมความเป็นไปของธรรมชาติ ซึ่งถ้าเปรียบวุ่นวายเป็น “ภาษา” นั่นหมายความว่า เรากำลังทำหน้าที่ของนักไวยากรณ์หรือครูสอนภาษา หรือแม้กระทั่งราชบัณฑิตที่พยายามอย่างสุดกำลังที่จะรักษาหรือปกป้องสิ่งที่เรียกว่า “ภาษาหรือภาษามาตรฐาน” เอาไว้ หรือปกป้องการใช้ภาษาในแบบที่เชื่อว่าเป็นการใช้ “ภาษาที่ถูกต้อง”

ในทางตรงกันข้าม หากเราเฝ้ามองเหตุการณ์ดังกล่าวเพื่อต้องการศึกษาความเป็นไปของสิ่งมีชีวิตในป่าโดยไม่เข้าไปยุ่งหรือไปแทรกแซงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นั่นหมายความว่าเรากำลังทำหน้าที่ของช่างภาพสารคดีที่

3.1 ภาษาศาสตร์ (เชิง) สังคม

นอกจากวิชาทางเสียง วจนปฏิบัติศาสตร์ และการรับภาษาที่สองแล้ว “วิชาภาษาศาสตร์ (เชิง) สังคม” ก็เป็นอีกวิชาหนึ่งที่ถูกเขียนชอบมากที่สุด เพราะวิชานี้ทำให้ได้ตระหนักว่า ภาษาและการใช้ภาษาไม่ได้อยู่ในสูญญากาศ หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยและสภาพทางสังคม (Holmes, 2013; Stockwell, 2007)

ถ้าจะให้นึกถึงสำนวนไทยสักสำนวนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคมก็คงหนีไม่พ้นสำนวนที่ว่า “สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล” สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนเลยว่า การใช้ภาษากับลักษณะทางสังคมที่เราอาศัยอยู่หรือที่เราจากมานั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น

“วิชาภาษาศาสตร์ (เชิง) สังคม” นั้นจะเรียนปัจจัยทางสังคมต่าง ๆ ทั้งในระดับจุลภาค (Micro level) หรือระดับบุคคล และระดับมหัพภาค (Macro level) ซึ่งก็คือในระดับสังคม รัฐ หรือระดับประเทศที่มีผลต่อการใช้ภาษา (Mauranen, 2012; Mauranen & Vetchinnikova, 2020)

ในระดับบุคคลนั้น จะได้เรียนปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการใช้ภาษา เช่น อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ หรือแม้กระทั่งถิ่นที่อยู่อาศัย การศึกษาและการอบรมเลี้ยงดู โดยการเรียนภาษาศาสตร์ (เชิง) สังคมทำให้เข้าใจว่าทำไมคนเราถึงใช้ภาษาแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังทำให้มองภาษาด้วยใจที่เป็นธรรมมากขึ้นในฐานะที่ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร แต่ที่คนส่วนใหญ่มองว่าภาษาใดดีกว่าภาษาใด หรือภาษาใดสูงหรือมีค่ากว่าภาษาใดนั้นเป็นเพราะหน้าที่ของภาษาและอำนาจทางสังคมของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Holmes, 2013; Mauranen & Vetchinnikova, 2020; Stockwell, 2007)

(2) วาทกรรม “ชาติ”

เมื่อวาทกรรม “ชาติ” “ไทย” “ประเทศ” “ประเทศไทย” “ประเทศชาติ” “เพื่อชาติ” “เพื่อประเทศ” “พัฒนาประเทศ” “เพื่อให้ประเทศเป็นผู้นำในภูมิภาค” กลายเป็นกลยุทธ์ทางภาษาที่ภาครัฐชอบนำมาใช้เพื่อเอื้อประโยชน์และสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายของตน โดยเฉพาะนโยบายที่เอื้อประโยชน์ให้กับต่างชาติ หรือนายทุนในการขยายธุรกิจของตระกูลตนเอง

การใช้คำดังกล่าวนั้นมีความสำคัญเพราะทำให้รู้สึกว่ เราทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ประเทศเป็นของเราทุกคน และเราต้องทำเพื่อประเทศ หากใครลุกขึ้นมาโต้แย้งก็จะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นพวกซังชาติ น่ารังเกียจ

แต่ถ้าพิจารณาให้ดี จะเห็นว่ามีจริง ๆ แล้ววาทกรรมเหล่านี้เป็นเพียงแค่สิ่งที่เราสร้างหรือมันขึ้นมาเองทั้งสิ้น (“ชุมชนในจินตนาการ” หรือ imagined community หรือความเชื่อที่ว่า คนส่วนน้อยคือภาพแทนของคนส่วนใหญ่ หรือการคิดบ่งชี้ว่าสิ่งที่ตนกำลังพูดถึงหรือทำอยู่นั้นคือทำเพื่อคนส่วนใหญ่ซึ่งไม่มีตัวตนอยู่จริง) (Anderson, 1991) เพราะการเติบโตทางธุรกิจของตระกูลหนึ่งไม่สามารถเป็นตัวแทนความกินดีอยู่ดีของคนทั้งประเทศ และการผูกขาดทางธุรกิจเพื่อเป็นผู้นำในภูมิภาคก็ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับผู้คนส่วนใหญ่ของสังคม

เมื่อการศึกษาภาษาไม่ได้จบแค่ระบบเสียง ระบบคำ ระบบประโยค และระบบความหมาย แต่ยังสัมพันธ์ไปกับระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิถีปฏิบัติ และการครอบงำทางสังคม เห็นหรือไม่ว่าภาษามีอำนาจขนาดไหน

4.1 บทบาทของภาษาอังกฤษ

เมื่อภาษาอังกฤษกลายเป็นภาษากลางเพื่อการสื่อสาร ทำให้ภาษาอังกฤษในปัจจุบันมีสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ จากเดิมที่ภาษาอังกฤษเคยเป็น “สมบัติ” (asset) ของชุมชนภาษาใดภาษาหนึ่ง แต่ในปัจจุบันภาษาอังกฤษได้กลายเป็น “เครื่องมือ” (tool/means) ที่ใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้คนที่มิถุนีหลังทางภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทำให้ลักษณะทางภาษาและรูปแบบการใช้ภาษาแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ในการใช้งานแต่ละครั้ง และอาจจะแตกต่างกันไปตามคู่สนทนา สถานที่ และความสามารถในการใช้ภาษาของผู้ใช้ภาษาแต่ละบุคคล ดังนั้นความคาดหวังที่จะให้ภาษาอังกฤษที่นำไปใช้จริง “นอกห้องเรียน” มีรูปแบบเดียว จึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก หรือมีโอกาซทั้งอาจจะเป็นไปได้เลย (อนุชิต ตุ่มณีจินดา, 2563, 2565; Crystal, 2015; Galloway & Rose, 2015; Jenkins, 2015)

ถ้าการใช้ภาษาอังกฤษเปรียบเสมือนการเล่นหมากล้อมหรือหมากรุกแน่นอนว่าผู้เล่นแต่ละคนย่อมมีวิธีการเล่นที่แตกต่างกัน แต่ในการเริ่มเล่นผู้เล่น “ทุกคน” ล้วนแล้วแต่ต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ และกติกาการเล่นที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพื้นฐานและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของเกมนั้น ๆ

ความพยายามที่จะนำภาษาอังกฤษที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ที่ต่างกันในปัจจุบัน ซึ่งในกรณีนี้ คือ ภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศที่ใช้เป็นต้นแบบในการเรียนการสอนสำหรับ “ผู้เรียน” และภาษาอังกฤษในฐานะภาษากลางสำหรับ “ผู้ใช้” มาทำให้เป็นเรื่องเดียวกัน จำเป็นต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วนถึงเป้าหมาย วิธีการ และผลลัพธ์ที่จะตามมา มากกว่าการวิ่งตามกระแสโดยมองข้ามความแตกต่างและข้อจำกัดของบริบท รวมไปถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงอย่างพ่อแม่และผู้ปกครอง (อนุชิต ตุ่มณีจินดา, 2565)

4.4.7 การทดสอบภาษากับแนวคิดภาษาอังกฤษในฐานะภาษากลาง

เรื่องการทดสอบและการวัดผลความสามารถของผู้ใช้ (ผู้เรียน) ภาษาอังกฤษที่สอดคล้องกับการที่ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของโลก

มีความพยายามมาอย่างต่อเนื่องสำหรับประเด็นนี้ เพื่อสะท้อนบทบาทและหน้าที่ที่แท้จริงของภาษาในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร อาจารย์ Tim McNamara ได้เคยมาพูดถึงงานวิจัยที่ทำร่วมกับอาจารย์ Luke Harding ที่ Lancaster (Harding & McNamara, 2018) โดยอาจารย์ทั้ง 2 ท่านได้ทำการศึกษาวิจัยการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษระหว่างเจ้าหน้าที่หอบังคับการบินและนักบิน ซึ่งพบว่าปัญหาในการสื่อสารนั้นมักจะพบในการสื่อสารระหว่างนักบินที่เป็นเจ้าของภาษา กับเจ้าหน้าที่หอบังคับการบินที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา ในขณะที่ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นได้น้อยกว่าในกรณีที่ทั้ง 2 ฝ่ายไม่ใช่เจ้าของภาษา ทั้งนี้เป็นเพราะทั้ง 2 ฝ่ายมีแนวโน้มที่จะคาดการณ์หรือตระหนักถึงปัญหา รวมทั้งมีความพยายามที่จะป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ตนเองขาดความรู้ในภาษาอังกฤษ หรือความสามารถในการจัดการกับเครื่องมือในการสื่อสารของตนเอง

ในการทดสอบบุคลากรทางด้านการบิน จึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า การได้คะแนนสูง ๆ จากข้อสอบมาตรฐานต่าง ๆ เช่น TOIEC, TOEFL หรือ IELTS โดยเฉพาะเรื่องความถูกต้องแม่นยำในการใช้ภาษาแบบที่เจ้าของภาษาใช้นั้น จะสามารถรับประกันการสื่อสารที่สัมฤทธิ์ผล และทำให้การเกิดอุบัติเหตุจากการเดินทางทางอากาศลดลงหรือไม่

ข้อเสนอแนะจากอาจารย์ทั้ง 2 ท่านคือ การทดสอบในบางบริบทควรที่จะให้ความสำคัญ หรือมุ่งไปที่ความสามารถในการสื่อสารของบุคลากร (communicative competence) เช่น การใช้กลยุทธ์ในการสื่อสาร (communicative strategy) มากกว่าความสามารถในการใช้ภาษาแบบ

แม้ว่าการรับข้อมูลซ้ำ ๆ จะช่วยทำให้คนเอียงสามารถร้องได้เหมือน ไก่ขันหรือส่งเสียงพูดได้เหมือนมนุษย์ แต่นั่นก็เป็นเพียงแค่การเลียนแบบเสียง ที่ได้ยินเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากภาษา การรับภาษา และการใช้ภาษาของมนุษย์ ที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน งอกงามไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้เพราะมนุษย์สามารถใช้เสียงที่มีอยู่อย่างจำกัดในภาษาเพื่อผลิตคำหรือประโยคที่ตนเองไม่เคยได้ยิน มาก่อนได้อย่างไม่จำกัด ดังนั้นการฝึกซ้ำ ๆ จึงเป็นแค่องค์ประกอบหรือ ขั้นตอนหนึ่งของการรับภาษาของมนุษย์เท่านั้น

5.3.2 การใช้ภาษาที่หนึ่งหรือภาษาแม่กับการเรียนภาษาต่างประเทศ

มีคำถามมากมายเกี่ยวกับความจำเป็นของการใช้ภาษาที่หนึ่งหรือภาษาแม่ในการเรียนภาษาต่างประเทศ ซึ่งการจะอธิบายประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะต้องเริ่มต้นจากที่มาของการที่มีผู้ด้อยค่าภาษาที่หนึ่ง

ที่ผ่านมา เมื่อพูดถึง “ข้อมูลป้อนเข้าทางภาษา” (input) มักจะนึกถึงข้อมูลป้อนเข้าทางภาษาที่เป็นของจริงหรือของแท้ที่ผลิตโดยเจ้าของภาษา (authentic input) และผู้เรียนภาษาก็จำเป็นต้องได้รับข้อมูลป้อนเข้าทางภาษาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องและเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ผู้เรียนภาษาสามารถรับภาษาได้อย่างรวดเร็วอย่างที่เจ้าของภาษารับภาษาของพวกเขาเอง (Mitchell et al., 2013; Ortega, 2009; Rosamond et al., 2013; VanPattern & Williams, 2007)

จากความพยายามที่จะเลียนแบบการรับภาษาของผู้ที่ใช้ภาษาเดียว และจากความเชื่อที่ว่าอิทธิพลของภาษาที่หนึ่งจะส่งผล (ลบ) ในการเรียนภาษาต่างประเทศ รวมไปถึงความนิยมของแนวการสอนภาษาเพื่อการสื่อสาร (Communicative Language Teaching: CLT) ทำให้การใช้ภาษาที่หนึ่งในการเรียนภาษาต่างประเทศถูกด้อยค่าลง และอาจถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มาแทรกแซง (interference) เป็นอุปสรรค และเป็นตัวการที่ทำให้ผู้เรียนภาษา

“หนังสือ ภาษา (ศาสตร์) กับสังคมและการสอน ได้อธิบายนิยามของคำว่า ภาษา (language) และภาษาศาสตร์ (Linguistics) ออกมาได้อย่างลึกซึ้ง และให้ขอบเขตกว้างกว่าที่คนทั่วไปเคยรับรู้ ผู้เขียนได้เน้นย้ำว่า ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้จากการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของหนังสือเล่มนี้คือการให้รายละเอียดการนำเอาทฤษฎีภาษาศาสตร์ไปวิเคราะห์ภาษาในเรื่องของเสียง คำ ประโยค ย่อหน้า และความหมาย ผู้เขียนทำให้เห็นว่า ภาษานั้นเป็นสิ่งที่มีชีวิตชีวามีการเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามสถานการณ์ มีความงอกงามไม่สิ้นสุด นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของภาษาอังกฤษ ซึ่งมีสถานภาพที่แตกต่างกัน รวมไปถึงการแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมถึงประโยชน์ในการนำเอาทฤษฎีภาษาศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้และการสอนภาษา การที่ผู้เขียนได้เปิดมุมมองที่หลากหลายดังกล่าวถือว่าเป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้”

นันทนา รณเกียรติ

“หนังสือ ภาษา (ศาสตร์) กับสังคมและการสอน เป็นหนังสือที่ผู้เขียนตั้งใจหยิบเรื่องใกล้ตัวที่เป็นประเด็นทางสังคมมาเขียนเล่า โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ผ่านมุมมอง ความคิด และประสบการณ์ที่ทั้งการวิพากษ์และวิจารณ์อย่าง “ครบรส” ผู้เขียนอธิบายประเด็นต่าง ๆ ที่ดูเข้าใจยากด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้อ่านทุกกลุ่มสามารถเข้าใจและเข้าถึงได้ ที่สำคัญหนังสือเล่มนี้ “ไม่ได้ชวน” ให้ทุกคน “เชื่อ” ตามที่ผู้เขียนนำเสนอ แต่ผู้เขียนตั้งใจ “ชวน” ให้ “คิด” และ “ตั้งคำถาม” อยู่ตลอดเวลา ทำให้หนังสือเล่มนี้ “อ่านสนุก” ตั้งแต่ต้นไปจนจบ นอกจากนี้ผู้อ่านจะเห็นวิธีการนำเรื่อง (ที่ดูเหมือน) เล่น ๆ มาทำให้กลายเป็นความรู้ทางวิชาการ ซึ่งทำให้เห็นแง่คิดและมุมมองใหม่ ๆ อันเป็นการชักชวนให้ผู้อ่านได้ฝึกสังเกตเรื่องราวหรือประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวมากขึ้น ... จากใจของผู้ที่ตั้งใจอ่านหนังสือเล่มนี้มาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน”

อำนาจ ปักชาสุข

ISBN 978-616-314-953-4

9 786163 149534

ราคา 220 บาท
หมวดภาษาศาสตร์